

Література

1. Игудесман Я.Е. Экономика автомобильного транспорта: Учебное пособие для вузов. / Я.Е. Игудесман- Мн.: Высш. шк., 1987 — 327 с.
2. Пінішко В.С. Ціни і ціноутворення. Навчальний посібник. / В.С. Пінішко — Львів: «Інтелект-Захід», 2006. — 488с.
3. Спирин И.В. Перевозки пассажиров городским транспортом: Справочное пособие. / И.В. Сирин — М.: ИКЦ «Академкнига», 2006. — 413 с.: ил.
4. Экономика автомобильного транспорта. Бронштейн Л.А., Шульман А.С. Учебник для вузов. / Л.А.Бронштейн, А.С.Шульман М.: Т — т, 1976 -350 с.
5. Экономика автомобильного транспорта: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / А.Г.Будрин, Е.В. Будрина, М.Г. Григорян и др.; Под ред. Г.А. Кононовой. — М.: Издательский центр «Академия», 2005. — 320 с.
6. Поддерогін А.М., Білик М.Д, Буряк Л.Д. та ін., Фінанси підприємства: Підручник. / А.М. Поддерогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк — Вид 5-те, доповн. і переробл. — К.:КНЕУ, 2004. — 546с.
7. Бланк И.А. Финансовая стратегия предприятия. / И.А. Бланк- Киев: «Ника-Центр», 2004. — 711 с.
8. Ткаченко А.М., Коваль О.І. Управління фінансовими ресурсами підприємства та оптимізація вартісної структури капіталу // Держава та регіони. — 2006. — №5. — С.297-299.

УДК 519.8:330.4

НАПРЯМИ СТИМУЛЮВАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УМОВАХ СВІТОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Кандидат економічних наук Токарчук Т.В.

Статтю присвячено аналізу факторів, які стимулюють залучення прямих іноземних інвестицій в Україну, а також визначенню каналів їх впливу на економічний розвиток української економіки. Запропоновано та обґрунтовано основні заходи економічної політики держави щодо залучення та ефективного використання прямих іноземних інвестицій.

The article analyzes the factors that stimulate mobilization of the direct foreign investment in Ukraine and describes the transmission mechanism of their influence on the economic development of Ukraine. The principal measures of the economic policy concerning the problems of the mobilization and effective using of the direct foreign investments has been proposed and substantiated.

Актуальність. Поглиблення процесів глобалізації та відкритість української економіки стимулюють перехід до інвестиційно-інноваційного етапу економічного розвитку. Розробка нових підходів в інвестиційній та інноваційній політиці є для України надзвичайно важливою внаслідок значної енергоємності виробництва, енергетичної залежності від інших країн світу, низької продуктивності праці, нерозвиненості фондового ринку, а також зовнішньої та внутрішньої економічної нестабільності.

Лише переоснащення виробництва новітніми технологіями, суттєве зження енергоємності продукції, підвищення продуктивності праці та розвиток людського капіталу дозволять суттєво підвищити міжнародну конкурентоспроможність України. При цьому обмеженість національних бюджетних коштів та внутрішніх небюджетних ресурсів економіки підвищує ключову роль іноземних інвестицій в процесі інвестиційно-інноваційного розвитку нашої держави.

Теоретико-методологічними та практичними проблемами інвестування займалось широке коло як західних, так і українських вчених [1,2,3,5,6,10,11]. Серед західних вчених, які досліджували зв'язок прямих іноземних інвестицій та економічного зростання, можна виділити Р.Барро, О.Бланшарда, Х.Мартіна, Р.Солю та ін. [7, 8, 9, 11]. Аналогічну проблематику досліджували і українські вчені [2, 3, 6, 10]. Незважаючи на глибокі дослідження теоретичних та практичних проблем інвестування, недостатньо висвітленими залишаються підходи щодо виявлення факторів, які впливають на ефективне залучення та використання прямих іноземних інвестицій в умовах світової глобалізації та реформування української економіки. Необхідність поглиблення досліджень в даному напрямі, зумовило мету та завдання даної роботи.

Постановка проблеми. Основною метою роботи є виявлення факторів, які впливають на ефективне залучення та використання прямих іноземних інвестицій, а також визначення каналів їх впливу (як позитивних, так і негативних) на економічний розвиток української економіки. Крім цього, важливим завдан-

ням залишається розробка та обґрунтування основних заходів економічної політики держави щодо залучення та ефективного використання прямих іноземних інвестицій.

Отримані результати. Головним мотивом вивозу капіталу і здійснення прямих іноземних інвестицій для країни-інвестора є максимізація прибутку в рамках глобальних виробничих і науково-технічних комплексів транснаціональних компаній. При цьому, сприятливий інвестиційний клімат, створений в результаті ринкових реформ, є важливою передумовою залучення інвестицій, які, в свою чергу, можуть виступати рушійним чинником позитивних економічних трансформацій, сприяти створенню ринкових інститутів, покращенню правового поля, стимулювати конкуренцію між виробниками тощо.

Як свідчить досвід багатьох країн світу, прямі іноземні інвестиції можуть відігравати провідну роль у розвитку приймаючих країн. Вони розглядаються сьогодні не тільки як засіб отримання доступу до зовнішнього джерела фінансування, сучасних технологій, передового управлінського досвіду, але і як фактор зростання національних економік, як засіб забезпечення їхньої конкурентоспроможності на світовому ринку. До того ж, прямі іноземні інвестиції не зараховуються до зовнішнього боргу, таким чином вони не є тягарем для держави. Відповідно, попит на прямі іноземні інвестиції залишається високим, країни-отримувачі змагаються між собою у їх залученні, проте усвідомлюють неможливість повного задоволення своїх потреб у капітальних ресурсах за рахунок цього джерела.

Традиційними чинниками, що впливають на розподіл прямих іноземних інвестицій вважаються обсяг ринку, стабільність економічного розвитку та людський капітал. Останнім часом спостерігається тенденція зростання значення ролі і нетрадиційних чинників у залученні прямих іноземних інвестицій таких як правові умови бізнес-середовища, наявність торговельних бар'єрів тощо. Очікуючи суттєвого позитивного ефекту для економічного розвитку, уряди багатьох країн з перехідною економікою впроваджують політику стимулювання іноземних інвестицій. Оскільки в умовах глобальної фінансової нестабільності, саме вони в першу чергу відчувають значне обмеження кредитних коштів на міжнародних ринках капіталу, зниження обсягів іноземних інвестицій, і, внаслідок цього, посилення дефіциту платіжного балансу та послаблення національної грошової одиниці.

Як видно з рис. 1, значний приріст надходжень прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в економіку України спостерігався, починаючи з III-го кварталу 2005 року, коли економіка України була визнана економікою відкритого ринкового типу. Треба зазначити, що зафіксовані рекордні обсяги чистого притоку прямих іноземних інвестицій у IV кварталі 2005 року пояснюються, перш за все, надходженням коштів на приватизацію металургійного заводу «Криворіжсталь» компанією Mittal Steel та продажем банку «Аваль» іноземному інвесторові.

Значне скорочення притоку ПІІ спостерігалось в період світової фінансової кризи, починаючи з 4-го кварталу 2008 року. Таке зниження було обумовлено несприятливими умовами інвестування: високою політичною та економічною невизначеністю, зростанням недовіри іноземних інвесторів, зниженням доходності вітчизняного виробництва.

Таким чином, як видно з рис. 1, період з I кварталу 2004 по I квартал 2010 рр. можна умовно розділити на 3 етапи. На першому етапі (до IV кв. 2005 р.) зростання відбувалося в основному за рахунок «внутрішніх резервів». На другому етапі, етапі найбільшого залучення ПІІ (IV кв. 2005 р. III кв. 2008 р.), розвиток економіки значною мірою відбувався за рахунок іноземного інвестування. На третьому етапі фінансової нестабільності та скорочення виробництва (з IV кварталу 2008 року) кількість ПІІ в Україну впала в декілька разів, при чому більшість інвестицій була спрямована на рекапіталізацію окремих банків.

Якщо провести порівняльний аналіз з західними країнами, то слід відмітити, що протягом 2001-2010 років загалом відбувався значний притік ПІІ в країни центральної та східної Європи. В деяких країнах акумульовані обсяги ПІІ збільшувалися особливо швидкими темпами в Болгарії (в середньому на 45.3%), Туреччині (37.8%), Україні (36.3%), Румунії (34.1%) Словаччині (32.4%), Угорщині (31.9%) та Росії (31.4%). За абсолютним показником ПІІ Україна відстає від таких країн Східної Європи як Угорщина, Польща, Чехія, Румунія (див. рис.2).

Оскільки абсолютний показник обсягів ПІІ не враховує відмінностей у розмірі населення між країнами, то його варто скорегувати на душу населення, що дозволяє порівнювати країни незалежно від розмірів наявного населення. Відповідно, на кінець 2009 року ПІІ на душу населення в Україні дорівнював 1141 дол. США, що майже в 6 разів нижче, ніж середній показник по вибірці країн центральної та східної Європи. Як можна побачити з рисунку 3, Україна має один із найнижчих показників ПІІ на душу населення, незважаючи на найвищі після Болгарії (46.2%) темпи зростання цього показника у 2001-2009 роках (37.3%).

Прямі інвестиції в економіку України, млрд. дол. США

Рис. 1. Динаміка надходжень ПІІ в Україну поквартально за 2004-2010 рр.

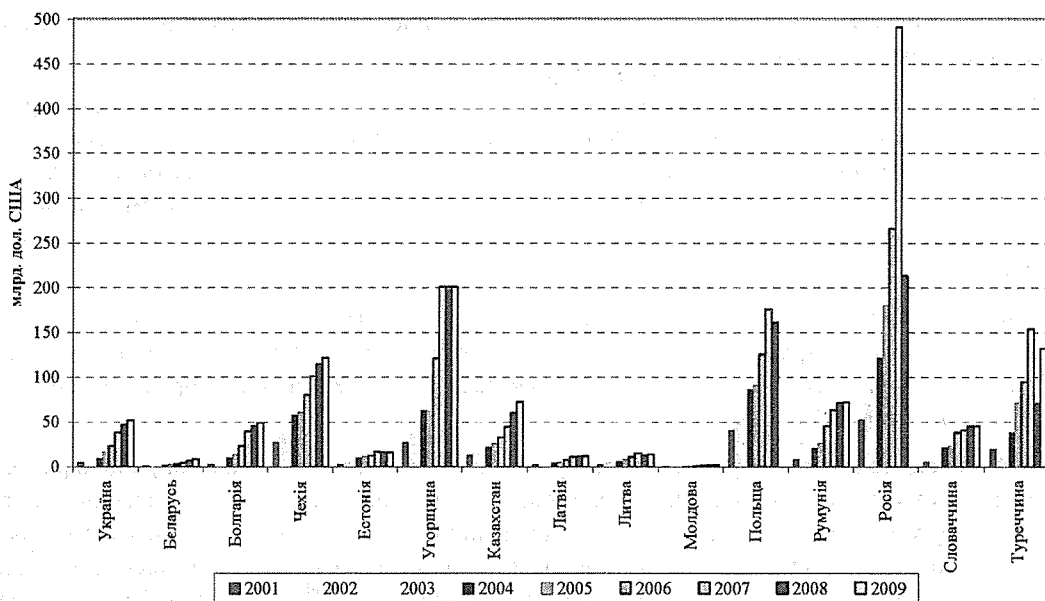

Рис. 2. Порівняння обсягів ПІІ в деяких країнах Центральної та Східної Європи у 2001-2009 роках

Такий показник як процентне відношення ПІІ до ВВП дозволяє враховувати відмінності між рівнем розвитку країн і порівнювати країни за розміром залучених ПІІ відносно розмірів економіки (рис. 4).

На рис. 4 представлено значення показника відношення ПІІ до ВВП для деяких країн Центральної та Східної Європи у 2001-2009 роках. Україна належить до групи країни із порівняно незначним показником відношення ПІІ до ВВП. Також слід зазначити, що в 2009 році стрімке підвищення показника ПІІ до ВВП пов'язано з досить суттєвим зниженням номінального ВВП у дол. США. Тим не менш, у 2009 році значення даного показника для України (44,4%) майже в 1.4 раза нижче середнього для вибраних країн Центральної та Східної Європи (61,6%), що свідчить про значне ненасичення економіки іноземними інвестиціями. Хоча за розміром ПІІ на душу населення Росія і Словенія випереджають Україну, показник відношення ПІІ до ВВП в цих країнах нижче. Це свідчить про вищий рівень економічного розвитку в даних країнах, в поєднанні із менш активною політикою залучення ПІІ, ніж в Україні.

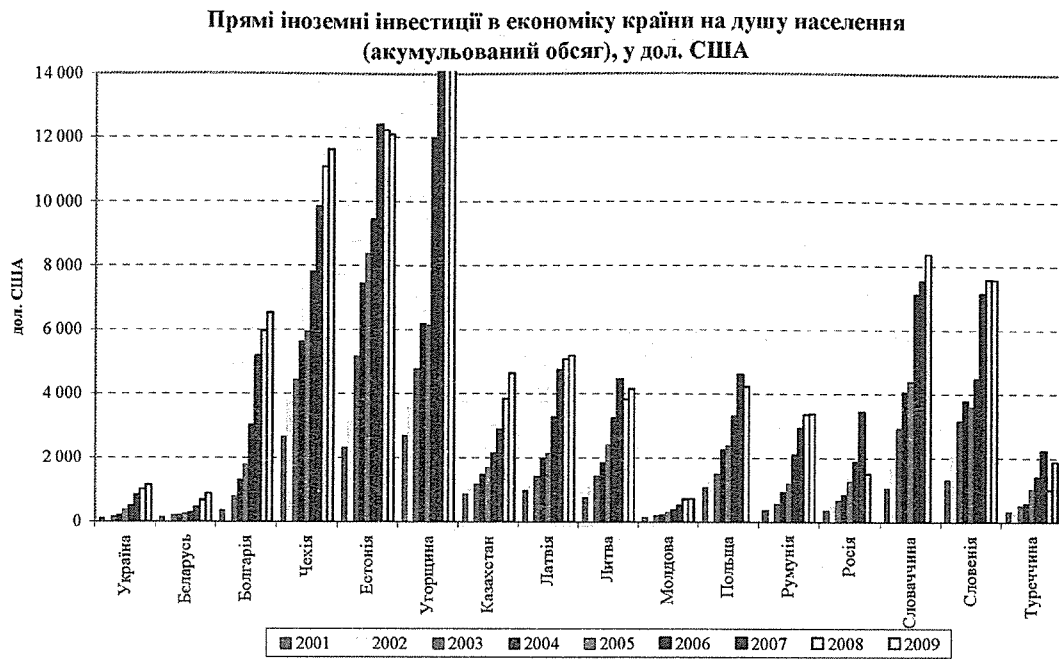

Рис. 3. ПІІ на душу населення в деяких країнах Центральної та Східної Європи у 2001-2009 роках

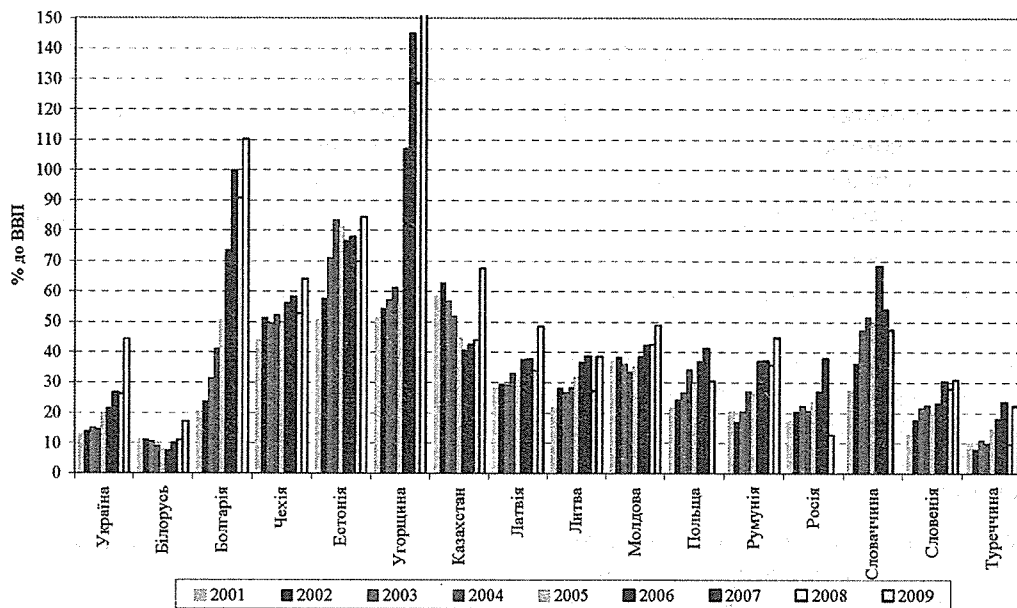

Рис. 4. ПІІ у відсотках до ВВП в деяких країнах Центральної та Східної Європи у 2001-2009 роках

Найбільше значення даного показника в Угорщині (161,5% у 2009 році), Болгарії (110,2%), Естонії (84,5%) та Чехії (64,1%), які тривалий час проводили політику інтенсивного залучення ПІІ, а також економіки даних країн були інвестиційно-привабливими до 2004 року в світлі їх вступу до ЄС.

Таким чином, важливим завданням є аналіз причин відмінностей та чинників, що впливають на обсяги залучення прямих іноземних інвестицій в різних європейських країнах.

Загалом, чинники, що здатні впливати на обсяг та динаміку надходження іноземних інвестицій можна об'єднати в 3 основні категорії: *привабливість країни*; *її попит на інвестиції*; *світова фінансова ліквідність (пропозиція ПІІ)*.

Привабливість країни можуть характеризувати цілий ряд інституційних, монетарних, фіскальних, загальноекономічних та міжнародних чинників. Рисунок 5 показує результати міжнародного опитування з ранжування відносної важливості факторів для країни-реципієнта з погляду міжнародних інвесторів.

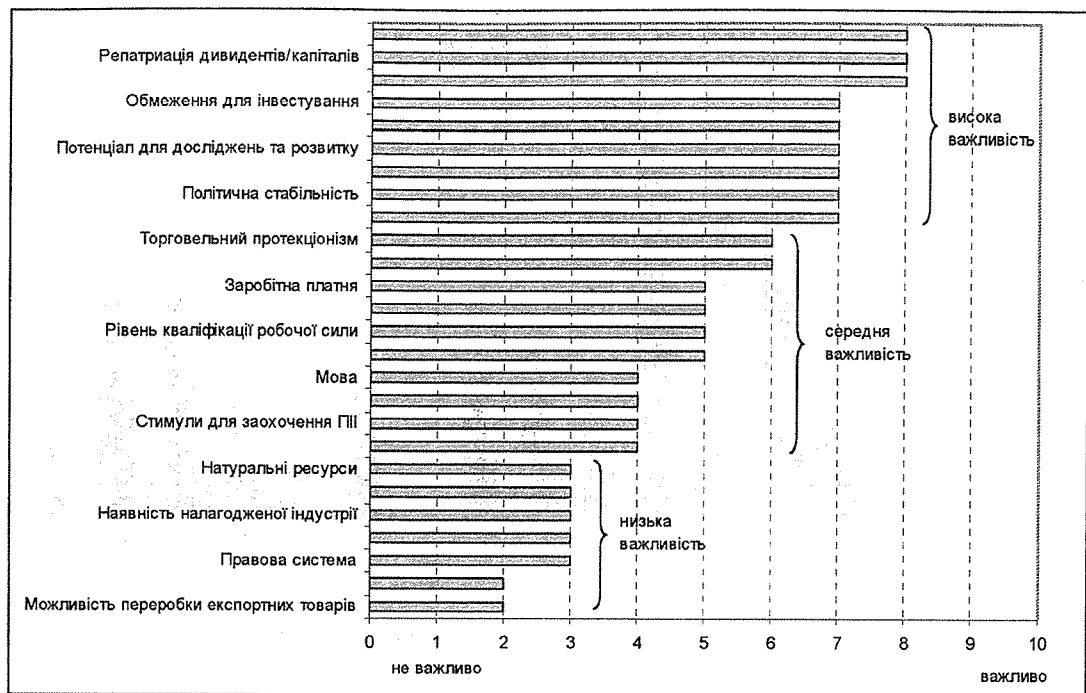

Рис. 5. Результати ранжування відносної важливості факторів для країни-рецепієнта¹

Стосовно попиту внутрішнього ринку України на іноземні інвестиції, як важливого додаткового чинника їх стимулювання, то він був і залишається дуже високим. За даними Міністерства економіки України, для успішної перебудови економіки щорічні потреби в іноземному капіталі становлять близько 40 млрд. дол. США. Проте на сьогодні обсяги ПІІ незначні, а це ускладнює оцінку їх позитивного чи негативного ефекту на економіку нашої країни загалом, а також визначення їх впливу на окремі складові, такі як доходи та зайнятість, рівень цін, платіжний баланс, розподіл ресурсів, трансфер технологій тощо.

У процесі формування ринкової економіки і активного включення України в систему світового господарства зростає інтерес закордонного капіталу до ємного і перспективного українського ринку. Більшість компаній основним фактором вкладання коштів вважає масштаби українського ринку та потенціал його зростання, а також можливість доступу до нового регіонального ринку [5,6,7]. При цьому, основними негативними факторами для конкурентного розвитку національної економіки стали нерозвиненість державних інституцій та громадянського суспільства, безсистемний характер здійснюваних реформ, макроекономічна нестабільність, висока корупція в державній і судовій системі, а також значний дефіцит інвестиційних ресурсів.

Зауважимо, що для стимулювання притоку прямих іноземних інвестицій важливо відслідковувати зміну трендів світового ринку (ціни на нафту, відсоткові ставки, глобальну рецесію), а також світову фінансову ліквідність, тобто пропозицію ПІІ та стратегічно реагувати на них. Що стосується пропозиції ПІІ, то найбільшими експортерами капіталу у світі є Японія, США, Франція, Німеччина, Великобританія. Із усього обсягу експорту прямих зарубіжних інвестицій більше 95% припадає на розвинуті в економічному плані країни. Географічно майже 80% ПІІ переміщується між самими розвинутими країнами, решта спрямовується у країни, що розвиваються, та держави з перехідною економікою. Загалом обсяги ПІІ у світі активно зростають з кінця 90-х років (Рис. 6). Аналіз економічного зростання провідних індустріальних країн свідчить, що періоди найбільш високих темпів підйому економіки в усіх випадках виникали через відповідний час після періодів найвищої інвестиційної активності.

Зауважимо, що при всій важливості прямих іноземних інвестицій, питання щодо наслідків їх залучення в економіку багатьох країн залишається неоднозначним. З одного боку, вони є основою для збільшення зайнятості, підвищення темпів економічного розвитку, зростання ВВП. З іншого відбувається репатріація прибутків транснаціональних корпорацій, падає конкурентоспроможність національних компаній, технології, які надаються компаніями-інвесторами, не завжди є передовими.

¹ Джерело: Boston Consulting Group

Рис. 6. Потоки прямих іноземних інвестицій у світі за 1990-2009 рр.

Відповідно, питання ефективності іноземного капіталу в економіці України також не може бути зведене до виголошення єдиної (позитивної чи негативної) оцінки. Залучаючи іноземні інвестиції, слід мати на увазі, що власник капіталу завжди прагне реалізувати свої власні цілі, які не обов'язково збігаються із баченням країни-реципієнта. А тому досягнення бажаного результату залежатиме від того, наскільки вдало заходи економічної політики спроможні регулювати поведінку іноземного інвестора.

Висновок

Проведений аналіз дозволяє зробити загальний висновок про те, що переваги ПІІ набагато переважають їх недоліки, відповідно стимулювання залучення прямих іноземних інвестицій є важливим завданням для української економіки. Зауважимо, що в Україні зроблено лише перші кроки в напрямку законодавчого оформлення механізмів використання інструментів стимулювання ПІІ, зокрема прийняте 7 жовтня 2009 року розпорядження Уряду «Про інвестиційні проекти, які мають стратегічне значення для економічного розвитку держави» лише встановлює порядок і періодичність розгляду переліку стратегічних інвестиційних проектів, а питання щодо механізму їх інвестування залишається відкритим. В даному контексті важливим є запровадження досвіду країн Центральної та Східної Європи, зокрема «Вишеградської Четвірки» (Польщі, Чехії, Словаччини та Угорщини), які залучили значні обсяги ПІІ за останні роки. Основною запорукою їх успіху було виважене законодавство, спрямоване на підтримку здорової конкуренції, створення ділового бізнес-середовища, а також надання певної державної допомоги прямим іноземним інвесторам, зокрема допомоги щодо організації науково-дослідної інфраструктури та перепідготовки кадрів. Західний досвід бажано використати і в Україні, що, на наш погляд, значно покращить інвестиційний клімат української економіки.

Однак слід зауважити, що іноземні інвестиції не можуть розглядатися як єдино можливе вирішення проблем низької продуктивності праці та невисокого рівня доходів. Істотне поліпшення цих показників за рахунок іноземного капіталу можливе лише за умови його багатократного збільшення, що за нинішнього стану розвитку інвестиційного середовища в Україні є досить проблематичним.

Для стимулювання залучення іноземних інвестицій та інтеграції України до міжнародного ринку капіталів варто було б надавати пільги іноземним інвесторам селективно, виходячи з пріоритетів структурної політики. Іноземний капітал повинен зрощуватися з національним, а не витіснити і обмежувати його самостійність.

Важливу роль у вирішенні задачі формування інвестиційних потоків можуть виконати аналітичні дослідження, що дозволяють оцінити реальний рівень інвестиційної привабливості середовища, в якому розташовані об'єкти інвестування. На цій підставі треба розробляти конкретні рекомендації та програми, що сприяють покращенню стану середовища з погляду підвищення його рівня привабливості для інвестицій.

Як засвідчує практика, сам по собі факт залучення іноземних інвестицій не постає чинником прискореного технологічного розвитку та оптимізації процесу реформ. Дані задачі вирішуються шляхом реалізації програмно-цілевих підходів за допомогою інституційного стимулювання науково-дослідних роз-

робок, створення високотехнологічних та інформаційно містких виробництв. Для інноваційного розвитку вітчизняних виробництв необхідно забезпечити підтримку високотехнологічних галузей з державного бюджету для впровадження результатів прикладних досліджень.

Держава повинна розвивати інфраструктуру як у традиційному розумінні (шляхи сполучення, об'єкти обслуговування), так і неприбуткових об'єктів, які сприяють інноваційній діяльності, зокрема, різноманітних бюро, центрів передачі технологій, а також спеціальних територіальних утворень на зразок техніко-впроваджувальних зон, кластерів тощо. Критеріями підтримки інвестиційно-інноваційних проєктів мають бути структурна перебудова і модернізація діючих виробництв, в першу чергу, з метою освоєння ресурсозберігаючих технологій і поліпшення споживацьких властивостей продукції.

Слід зазначити, що іноземні інвестиції не повинні бути спрямовані лише у виробничу сферу. Дедалі більшого значення набувають «соціальні» інвестиції, пріоритетний розвиток науки та освіти, які, як наслідок, прискорюють розвиток інформаційного середовища.

Література:

1. Гаврилук О. Інвестиційні антикризові стратегії / Гаврилук О. // Бюллетень «Інвестиції та інноваційний розвиток», Державне агенство України з інвестицій та інновацій. 2009. — с. 35-40.
2. Токарчук Т. Моделювання процесу надходження прямих іноземних інвестицій з країн Євросоюзу в Україну / Токарчук Т., Подвисоцький Ю. // Наукові праці НДФІ № 1 (46). 2009. с.58-63.
3. Gorodnichenko Y. When Does FDI Have Positive Spillovers? Evidence from 17 Emerging Market Economies / Gorodnichenko Y., Sveynar J., Terrell K. Discussion Paper No. 3079. University of California, Berkeley. 2007. 56 p.

УДК 336.774.3

ПОВЕРНЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ КРЕДИТІВ ЯК ФАКТОР СТАБІЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Кандидат економічних наук Турпак Т.Г.

У статті розглянуто основні зміни у банківській діяльності, пов'язані з прийняттям нового Податкового кодексу, щодо вирішення проблеми повернення кредитів як заходу подолання внутрішніх проблем банківського сектору.

Basic changes in bank activity, related to the acceptance of the new Internal revenue code, are considered in the article, in relation to the decision of problem of returning of credits as west of overcoming of internal problems bank to the sector.

Постановка проблеми. Через розгортання світової фінансової кризи банківська система України протягом останніх років опинилася в складних умовах. Це супроводжувалося скороченням обсягів кредитування, погіршенням якості кредитного портфеля банків, яке було зумовлено девальвацією гривни, погіршенням фінансового стану позичальників, незбалансованістю державних фінансів і політичною нестабільністю. Така ситуація вкрай негативно вплинула на фінансову стійкість банків та спричинило існування загрози стабільності банківської системи.

Мета статті. Розглянути основні заходи, у тому числі зміни у зв'язку з прийняттям нового податкового кодексу, щодо впливу на вирішення проблеми повернення кредитів, що є вкрай актуальним для подолання внутрішніх проблем банківського сектору.

Оскільки кредитування формує переважну більшість всіх операцій банку, то найбільшим ризиком, який може суттєво впливати на фінансовий стан банку, вважається саме кредитний ризик. Усі банки, незалежно від якості кредитного портфеля та методів, які застосовуються при управлінні кредитним ризиком, завжди стикаються з проблемами неповернення кредитів. До проблемних кредитів відносять такі кредити, за якими своєчасно не проведені один чи кілька платежів, значно знизилась ринкова вартість їх забезпечення та виникли обставини, які дозволяють банку мати сумнів щодо повернення позики [1]. Якщо посилатися на постанову Нацбанку №424 від 13 вересня 2010 р., то під «безнадійною» заборгованістю за кредитами НБУ має на увазі борги, які відповідають наступним критеріям (одночасно): фінансове стано-